

(Əvvəli ötən sayımızda)

Kitaba daxil edilmiş “Ayineyi-millət” məqaləsinin Vüqar Əhməd bütün həyatını xalqın maarifləməsinə sərf etmiş Qafur Rəşad Mirzəzadənin həyat və yaradıcılığı, xüsusiilə uşaq jurnalı «Məktəb»in nəşri sahəsində etdiyi əvəzsiz xidmətlərini önə çəkərək yazır: “Qafur Rəşadın xüsusi əhəmiyyət verdiyi və böyük zəhmət sərf etdiyi sahələrdən biri məktəb dərsliyi yaratmaq idi. O, əsasən dilçilik, coğrafiya və hesab fənnlərinə aid dərslik yazmaq sahəsində fəaliyyət göstərmışdır. Xalqına xidmət etmək arzusu ilə yaşıyan Q.R.Mirzəzadə məktəblərdə dərs deməklə yanaşı, demokratik mətbuat orqanlarında da çıxış edir, qabaqcıl ideyaları xalq arasında yorulmadan təbliğ edirdi.

Q.R.Mirzəzadə ictimai həyatın müxtəlif məsələlərinə aid məqalələr çap etdirse də, publisistika onun əsas yaradıcılıq laboratoriyası idi. XX əsrin demokratik ictimai-siyasi publisistikasında Qafur Rəşad Mirzəzadənin öz dəsti-xətti var: «Təzə həyat», «Nicat», «İqbəl», «Azərbaycan» və s. mətbuat orqanlarında çıxış edən Qafur Rəşadın məqalələrinin xalqı maarifləndirmək məsələləri mühüm yer tuturdu. O, yeni təlim və tərbiyə metodlarını təbliğ edir, təzə məktəblər açmaqla xalq kütləsini savadlaşdırmaq ideyasını ehtiramla müdafiə edirdi. Qafur Rəşad Mirzəzadənin publisist fəaliyyətində onun dərsliklərin keyfiyyətinə həsr olunmuş resenziyaları da maraqlıdır”(4.,s.16).

Vüqar Əhmədin nəzərini daha çox Azərbaycanın xalq şairi Nəbi Xəzrinin yaradıcılığı cəlb etmişdir. Poetik topluya N. Xəzri yaradıcılığına həsr olunmuş “Məhəmməd Peyğəmbərin poetik obrazı”, “Çiynin-

rin ideya-bədii məziyyətlərini araşdırıb üzə çıxarmaq heş şübhəsiz ki, çox faydalıdır. Müəllifin publisistik məqalələri mövzu genişliyi, obrazlılığı və çoxşaxəliliyi ilə seçilir. V. Əhmədin publisistikası Azərbaycan ədəbiyyatının mütərəqqi ənənələrinin üzərində inkişaf etmiş, ictimai həyat həqiqətlərini əks etdirmişdir. Onun publisistik yazılarında ədəbi dil rəvandır, axıcıdır, selistdir. (R. Nəbioglu) Vüqar Əhmədin yaradıcılığının digər sahələrində olduğu kimi publisistikasında da vətən, vətənsevərlilik, milli varlıq baş mövzudur. O, vətənin, vətən torpaqlarının, ana dilinin müqəddəslərini publisistik yazılarında da yüksək səviyyədə obrazlı, ehtiraslı, bədii bir dille tərənnüm edir. Qarabağ problemi onu daim düşündür və bir sıra əsərlərində həmin problemlə bağlı maraqlı fikirlər söyləyir.

Azərbaycan xalqının Qarabağ həsrəti, Qarabağ dərdi və Qarabağ ehtiyacını bütün dünya bilir. Həsrət, dərd və ehtiyacın bu və ya digər formada əksi Vüqar Əhmədin yaradıcılığında xüsusi bir xətt təşkil edir. Vüqar Əhmədin “Qarabağ yuxusu və yaxud yuxuda qələbə”(2012) avtobioqrafik romanı və erməni daşnaklarının iç üzünü açıb göstərən tarixi səpkili “Qaradağlılar” (2014) adlı trilogiyası xüsusi-lə ədəbi-bədii əhəmiyyətə malikdir.

Vüqar Əhməd “Qarabağ yuxusu və yaxud yuxuda qələbə” avtobioqrafik romanında vətən, torpaq, haqq yolunda birliyin qələbə yürüşünü yuxuda görədə, həmin yuxuya oyanandan sonra belə mənalandırma verir: “Bircə onu bilirəm ki, bu yuxu olsada, ruhum həqiqətən Qarabağa getmişdi. Bu arzu olunan, gerçəkləşən bir röya idi, əfsanəvi həqiqət idi. Mən inanıram ki, uca yaradan bu yuxunu gerçəyə çevirəcək və türk oğlu türk düşmənin burnunu ovub Qarabağı azad edəcək”.

“Əsər müqəddəs ruh və ideyaların təbliği fonunda xalqımız, eyni zamanda vətənimiz üçün vacib olan məsələlərin əksi baxımından əhəmiyyətlidir. Romanda memuarlıq terzi üstünlük təşkil etsə də, bu ideya Qarabağ qələbəsi üzərində qərar tutur. Müəllif haqlı olaraq Qarabağ “Qələbə marşı”nın “söz-musiqi” kompleksində milli birlək düşüncəsinin vacibliyini irəli sürür. Ona görə də vicdanlı, vətənsevər insanların birliyi əsərdə ideyani doğuran başlıca amil səviyyəsində təqdim olunur. Romanda müəllif qələbəyə vətəndaş və türk birliliyinin reallıqları çərçivəsində yanaşır. Lakin əsərdə bəşəri kontekstin mövcudluğu vətəndaş və türk birliliyi dünən sülhsevər qüvvələrinin birliyi xətti ilə üst-üstə qoymağa imkan verir. Bu mənada müəllif dünya siyasi liderləri, nizami ordu və könüllü xalq qrupları təcavüzkar Ermənistanla son döyüşdə müəyyən mövqe sıralarında problemə həm qlobal, həm müstəvidə, həm də qələbənin labüdüyüni həmrəy olmaqdə görür” (Aynurə Əliyeva).

“Qaradağlılar” romanı xalqın, vətənin, dövlətçilik ənənələrimizin əlvan və parlaq lövhələrini özündə əks etdirən qiymətli bir sənət əsəridir. Hadisə və olayları son dərəcə dəqiqliklə, obrazlı bədii vasitələrlə əks etdirən bu tarixi bədii əsər zəngin məlumatları özündə yaşıdan informasiya mənbəyi və ensiklopedik yaddaş kitabıdır.

Yazıcı-publisist Loğman Rəşidzadə “Roman-xronologiya yaxud milli yaddaşın tarixi xronoto” adlı məqaləsində “Qaradağlılar” romanını tarixi-bədii məziyyətlərini belə səciyyələndirir:

“Qaradağlılar” romanı xalqın, vətənin, dövlətçilik ənənələrimizin əlvan və parlaq lövhələrini özündə əks etdirən qiymətli bir sənət nümunəsidir. Hadisə və olayları son dərəcə dəqiqliklə, obrazlı bədii vasitələrlə əks etdirən bu həssas tarixi mənbə bədii əsər olmaqla yanaşı, zəngin məlumatları özündə yaşıdan düşüncə saxlancı, informasiya mənbəyi və ensiklopedik yaddaş kitabıdır. Vüqar Əhməd “Qaradağlılar” romanında Azərbaycan xalqının böyükliyünü böyük yazıçı iddiasıyla önə çəkir və sübut edir. Xalq məhəbbəti bir ziyalı-ədib kimi, onun üçün eləcə dincilik səviyyəsindədir. Vüqar Əhməd vətən sevdalısı kimi öz ürəyini, sevgisini, torpağı, yurda əbədi vurğunluğunu romanın hər səhifəsində, bütün məqamlarda leytmotivə çevirir.”(13)

Azərbaycan xalqının Qarabağ həsrəti, Qarabağ dərdi və Qarabağ ehtiyacını bütün dünya bilir. Həsrət, dərd və ehtiyacın bu və ya digər formada əksi Vüqar Əhmədin yaradıcılığında xüsusi bir xətt təş-

kil edir. Vüqar Əhməd yaradıcılığında həmin ideyaların tərənnümcüsü həm də təbliğatçısıdır. Moskva-da, Tehranda, İsviçrə, Latviyada, İstanbulda və s. yerlərdə şairlə keçirilən Qarabağ mövzusu çıxışlarının leymotivinə çevirilir.

Vüqar Əhmədin pyes və hekayələrində xalqımızın başına gətirilən bələlər, bu bələlərin töretdiyi faciələr inandırıcı bədii boyalarla təsvir edilir. Onun “Dil pəhləvani” adlı pyesini həyəcansız oxumaq qeyri-mümkündür. Pyes Qarabağ mövzusuna həsr olunmuşdur. Əsərin əsas sujet xətti Vətən uğrunda döyüşlərdən boyun qaçıran bir kişinin- “Dil pəhləvani”nın ifşası üzərində qurulub. Əsərdə təsvir olunan kişi obrazı özünü cəsur, qəhrəman kimi qələmə verir. Əslində isə obrazın bütün qəhrəmanlıqları elə sözdədir. Arvadın “ermənilər sari köpəklərin köməyi ilə Qəcəristanı aldılar xəbərini Kişi həyəcanla qarşılıyır: “Mən orda olsayıdım avtomatla onların hamısını öldürərdim, -deyərək özünü öyr..”

Qarabağımızı erməni mənfurlarının caynağından xilas etmək üçün sinəsinə döyen “Dil pəhləvani” müqəddəs torpağımızın azad edilməsi məqamı gəlib çatdıqda o, qorxaqcasına cəbhəyə getməkdən boyun qaçıır. Hətta arvadının səni tutub saxlayan var? Get vuruş, milli qəhrəman da ol” deyəndə o, yaşıının 45-i ötdüyüնü söyleyərək özünə haqq qazandırmağa çalışır. Onu hərbi komissarlıq çağırıldıqda, yaşıının çox olduğunu, gözlərinin zəif gördüğünü bəhanə gətirərək kağıza imza atmaqdan imtina edir. O, öz mənafeyini xalqın, vətənin mənafeyindən üstün tutaraq çirkin əməllərinə haqq qazandırmağa çalışır. Yazıçı əsərdə obrazın bütün daxili eybəcərliyini, acizliyini açıb göstərir. Pyesdə təsvir olunan qadın obrazı isə öz vətənpərvəliyi, cəsurluğu, dürüstlüyü ilə diqqəti cəlb edir. Kişi cəbhəyə getməkdən boyun qaçırdığında: “Vaxsey, biabır olduq, bu lap doşan ürəkliyim ki. Amma danışanda elə bil bir dənə pələngdir” - deyərək onun yerinə xəcalət çəkir.

Tədqiqatçı Gülbəniz Babayeva əsərdə təsvir olunan obrazların xarakterik xüsusiyyətlərini belə dəyişəndirir: “Təəssüf ki, Qarabağda şiddetli döyüşlər getdiyi, xalqımızın ölüm-dirim savaşı ilə üz-üzə dayandığı o ağır sınaq dövründə bu əsərin mənfi personajı kimi “mən salım olum...” prinsipi ilə yaşıyanlar, orda-burda gizlənərək mənəvi ucalığa yüksələ bilməyən fərərilər də olmuşdur. Belələrinin bu torpaq üzərində gəzməyə, onun havasını udub, suyunu içməyə belə haqqı yoxdur. Yazıçı əsər boyunca bu satirik tipin xarakterindəki mənfililikləri, daxili puçluğu, cılızlığı elə onun öz dili ilə açıb göstərir, tənqid hədəfinə çevirir və oxucunun ağır ittihamı ilə üz-üzə qoyur”. (14) Əsərdə müəllif hər bir Azərbaycan türkünə böyük ibret dərsi verir, Vətənin müdafiəsi namine birliyə səsləyir.

Yazıcı “Son nəfəsədək Azərbaycan” əsərində də real, təbii, gerçək hadisələri qələmə almışdır. Roman ilk dəfə 22 noyabr 2013-cü il “Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin 130 illik yubileyinin keçirilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin Sərəncamı”na müvafiq olaraq çap edilib. Əsərdə Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin Azərbaycan xalqına və torpağına göstərdiyi danılmaz xidmətlər, eyni zamanda başına gələn hadisələr, “Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyəti”ni yarananların heyrətamız vətənpərvərliyi, xalqın qeyrəti oğullarının Azərbaycanın müstəqilliyi uğrunda mübarizəsi, daşnakların, onların başçısı Stepan Şaumyanın və ümumiyyətlə, ermənilərin xalqımıza qarşı apardığı soyqırım siyaseti, Sura hökumətinin vətənimizə gətirdiyi bələlər öz əksini tapmışdır.

«Şərqdə ilk Demokratik Cümhuriyyətin banilərindən olan Məhəmməd Əmin Rəsulzadə haqqında roman yaratmaq özü bir hünərdir. Burada irəlidə qeyd etdiyimiz kimi, müəllifin arxiv araşdırımları, elmi-nəzəri hazırlığı, tarixi qaynaqlara, faktik sənədlərə dərindən bələdiyi, əlbət ki, türkçülük, azərbaycanlılıq, islamçılıq ideyası ətrafinda bir ziyanlı olaraq mövqeyi də müəyyənləşməlidir. Təqdim olunan tarixi sənədlər yorulmaq bilmədən, nəfəs dərməyə belə qoymadan oxucunu öz ardınca aparır, əslində, bədii əsərdə xronoloji materialın bolluğu bədiliyi bir qədər kənarda saxlaya bilsə də, yazıçı təhkiyəsi, obrazlı təsvir vasitələri bu problemi aradan qaldırır. Əsərin mövzu axarında təkcə ictimai-siyasi problemləri deyil, həm də bu hadisələrin araxasından boylanan ailə-məisət münasibətlərini, milli-mənəvi dəyərlərimizin qorunması uğrunda çarpişan insanların əməllərini, fədakarlığını, əzmini görürük». (15)

(Davamı var)

**Dilbər RZAYEVA,
AMEA Nizami Gəncəvi adına
Ədəbiyyat İnstitutunun Mətbuat tarixi
və publisistika şöbəsi, elmi işçi**

də şəhidlər daşıyan gözəl”, “Mən bir dənizəm” adlı üç məqalə daxil edilmişdir.

Müəllifin xalq şairi Nəbi Xəzrinin xain erməni caniləri tərəfindən Qarabağda öldürülən jurnalist Salatin Əsgərovaya həsr etdiyi “Salatın” adlı poemasına yazdığı məqaləsi insanlarda kövrək hissələr, kövrək duyğular oyadır. V.Əhməd yazır: Salatının faciəli qətlərə həsr olmuş poemada epik təsvirlərə bərabər şair qələminə məxsus lirizm gücləndir. Şair həyatda qəhrəmanla yalnız bir kərə görüşmüştür. Elə həmin hissənin adı da “Bir kərə, yalnız bir kərə” adlanır.

Mahnilar uçur göylərdə
Çıraqlar baş üstə,
Rəngin gətirdi.
Bir kərə görüşdük,
Yalnız bir kərə,
Özüylə bir dünya
Heyrət gətirdi.

Azərbaycan xalqının qəhrəmanlıq salnaməsinə bir ad da əlavə olundu. Salatin adı. Həmin qəhrəmanlar həmisi sənətdə əbədiləşirler.

Sanki məğrur-məğrur
Bir humay quşu
Gəldi nağıllardan, əfsanələrdən.

Qarabağın narahat günlərində kişilərin ürək eləyib getmədiyi Qarabağ yollarında Salatinin ayaqları “qabar bağlamışdır”. Nəbi Xəzrinin poemasında Dünya da ağlayır, ağı deyir. Ana fəryad qoparır. Şair Hidayətin sözləri ilə desək: “Çinar zəngin və çoxşaxəli Nəbi Xəzri poeziyası”nın, bütöv Azərbaycanın özüdür, vüqarıdır, ucalığıdır”.(6.,s.54)

Hər bir sənətkar yaşadığı cəmiyyətin ictimai, siyasi hadisələrini, insanın ideya-estetik görüşlərini yaratdığı əsərlərinin mövzusuna çevirir. Bəşəriyyətin qlobal problemlərini, ümumilikdə insan-təbiət münasibətlərini, qayğılarını yazıçı yaratdığı əsərlərində təcəssüm etdirir. Azərbaycan ədəbiyyatında insan və zaman, tarix və şəxsiyyət, fərdin taleyi, insanın sevinci və faciələri yazıçı, şair, dramaturq qələmində çox böyük həssaslıqla öz bədii ifadəsini tapır. Ədəbiyyatımızda publisistikanın özünəməxsus salnaməsi var. Publisistika tarixinin araşdırılması göstərir ki, onun inkişafında tənqidçi, filosof, tarixçi və ədəbiyyatşunasların xidmətləri böyük olmuşdur.

“Publisistik yazıları ilə formaca zəngin, məzmunca gözəl nümunələr araya-ərsəyə gətirmiş iti qəlemlə Vüqar Əhmədin bu sahədəki geniş fəaliyyətinin tədqiqi, onun publisist kimi yazdığı əsərlə-